

Цар Борис III

В настръхналото историческо време между двете световни войни цар Борис III има нерадостната участ при едно обременяващо политическо наследство. „Българи! С Манифест от днешна дата Моят възлюблен баща оповести отказването си от Престола в Моя полза и с това велико самопожертване пред върховните интереси на нацията даде пример на неизменна обич към България. Обявявам на българския народ, че от днес Аз встъпвам на престола на българските царе под името цар Борис III “- така новият владетел оповестява на 3 окт. 1918г. своето обличане в монархическата власт. Няма обаче оръдейни салюти за сина, който застава начело на една разсипана след три последователни войни държава. А такива има - 101 топовни залпа, когато на 30 януари 1894г. се ражда престолонаследникът Борис. Едва отворилият очи княз получава първите ордени и медали; вписват го в редиците на българската армия като подпоручик. С други думи казано, пред него се разстила бъдещето на владетел. Пет години по-късно умира майката, княгиня Мария-Луиза, и това бъдеще се помрачава от липсата на топлина и нежност в семейството. Строг и суров човек цар Фердинанд повече респектира децата си, отколкото печели тяхната привързаност. Борис III губи не само физическото, но и духовното присъствие на майката- принцеса Бурбон-Пармска, жена с неоспорим интелект, нежна, чувствителна, отличаваща се с артистични и полиглотски заложби.

Веднага след раждането престолонаследникът става княз Търновски и така символизира в очите на народа не само старата престолнина, но и историческата връзка и приемственост м/у трите български царства.

Вероятно по линията на майката Борис III наследява интереса към философските учения. От бащата пък наследява друга характерологична особеност. При контактите си с хората, независимо от техния политически ранг и обществено положение монархът най-често спазва един принцип: да има предварителна информация за своя събеседник, добре да познава темата на разговора и да не натрапва владетелското си присъствие. (358)

Младият монарх няма образование от висок ранг. Ала дори и най-ожесточените му противници не отричат неговия ум, природна интелигентност и ерудиция. Тези качества се признават и от другите европейски монарси, ценят ги и много държавници. Широко известни са увлеченията и познанията на царя в областта на железопътното

дело. Запазени са и много негови снимки като железопътен машинист. От баща си той наследява увлеченията си по зоология и орнотология. (362)

Още се спори за ролята на монарха в преврата от 9 юни 1923г., когато правителството на БЗНС е отстранено насилствено от власт. Този спор не се влияе от идеологическия сблъсък на термините „военнофашистки“ или „военен“, с които се характеризира противоконституционният акт. Въпросът е за принципното отношение на Борис към военните, защото и на 19 май 1934г. те сполучват с друга насилствена смяна на правителството. Представители на марксистката историография привеждат доста факти, които опосредствено, но все пак в някаква логическа връзка навяват убеждението за задкулиската ръка на монарха, тласнала чрез доверени лица заговорниците към деветоюнския финал през 1923г. Липсва обаче документацията от първа ръка, въпреки че в битността си на подсъдим бившият регент княз Кирил Преславски споделя между стените на затворническата килия в края на 1944г. : „Всеки преврат у нас се прави със знанието на двореца.“ (366)

До края на живота си монархът следва примера на цар Фердинанд и се стреми тясно да обвърже командния армейски състав със съдбата на короната, да постигне желаното от всеки владетел единство между династията и войската. Затова Борис III търси подкрепата на Военния съюз. Изборът е продиктуван и от друга неблагоприятна за двореца реалност. При земеделското управление царят е лишен от едно основно право - правото на главнокомандващ. Почувствал доверието, съюзът на българските офицери помага на Борис III в трудните мигове на политически изпитания. Документирани са и противоречията между цар Борис III и екстремистките фашистки организации в България, доказани са сблъсъците между двореца и техните лидери дори върху юридическа основа.

Цар Борис вижда деградацията на политическите партии и техните водачи, потиснат е от обществената нестабилност, непрекъснато пораждаща се при кръвопролитните сблъсъци между отделните крила на ВМРО. Така амбицията на монарха да управлява в мир, ред и спокойствие постепенно се трансформира в решението за еднопартиен режим на управление. Както след абдикацията на Фердинанд, така и в средата на 30-те години времето изисква прегрупиране на политическите сили, налага тяхното единство. Цар Борис III ясно съзнава тази необходимост. Първия път това е необходимо, за да се изживеят по-бързо последиците от двете национални катастрофи, да се потърсят нови пътища за постигане на стабилизираща държавна програма. В средата на 30-те години политическата консолидация около Борис III като върховен ръководител на една авторитарна държава е потребна поради опасността от политически хаос. И Борис III трасира пътя за излизане от този хаос с планомерното изграждане на политическата и идеологическата система на една авторитарна система. Основната му задача в

споменатото преустройство е да съхрани династията чрез авторитарната държава, въпреки че понякога изразява колеблива увереност в смисъла на жертвите, които дава за постигането на тази цел.(374)

Отношението на Борис 3 към икономиката може да се свърже и с известната негова пестеливост. След раждането на престолонаследника Симеон 2 през лятото на 1937г. липсват познатите за европейските дворове шумни и разточителни тържества. Вместо пищни веселия от цивилната листа на монарха, възлизаща на 5 млн. лв. Са отпуснати по този тържествен повод 500 хил. лв. За децата сираци, за летните детски колонии и за безплатни трапези в 60 общини.

Близо 8 години след встъпването си на престола той не е напускал страната. Едва през 1926г. Борис 3 посещава Швейцария, Германия, Франция и Англия. Това официално пътуване има важно значение за победена България, която е изпаднала в международна изолация и плаща тежки репарации. Покачва се българският външнополитически престиж. От срещите си в европейските столици, при контактите с личности като Айнщайн, Бергсон и др. монархът също трупа международен авторитет, оставя впечатлението за умен, прозорлив и с подчертани дипломатически качества владетел. непосредствено след подписването на Ньойския договор монархът се оплаква в тесен кръг, че сега България е откъсната от Егейско море и поради това губи както стратегическото си положение на полуострова, така и предишната си относителна тежест в европейските дела. Към това вярно заключение може да се прибави и точно прецененият от него факт, че страната е обградена от силни, покровителствани от държавите победителки съседи. Ето защо при всичките си посещения в Европа Борис 3 се опитва да хвърли мостове на сближение м/у България и Запада. С търпимост, прагматизъм и гъвкавост при постигане на взаимното разбирателство монархът иска да привлече вниманието на Англия, Франция и САЩ към България, да допринесе за инвестирането на френски и английски капитали в страната. От тази гледна точка пресилени изглеждат твърденията за външнополитически предпочитания на Борис 3 към Германия където се намира абдикираният Фердинанд и към Италия, родината на неговата съпруга.

Видимият вече през 1943г. обрат във войната тласка царя и другите ръководители на българската външна политика към по-предпазливо поведение спрямо Германия, към търсене на неофициални контакти с Лондон и Вашингтон. Намерението за завой на българската външна политика обаче е доста плахо и се проваля пред страха от реакцията на Берлин. Основната грижа на Борис при посещенията му в Германия е как да избегне допълнителните ангажименти. Кръгът около Хитлер започва да говори за двойна игра на българския монарх. Нацистският министър на пропагандата Гьобелс пише за него в своя дневник: „Той е хитър и ловък тип, който очевидно впечатлен от

тежките отбранителни боеве, които се водят на Източния фронт, търси някаква задна вратичка, през която да се измъкне.(389)

Цар Борис 3 умира на 28 август 1943г.